

62014CJ0160

DOMSTOLENS DOM (andra avdelningen)

den 9 september 2015 (*1)

”Begäran om förhandsavgörande — Tillnärmning av lagstiftning — Skydd för arbetstagares rättigheter vid överlåtelse av företag, verksamheter eller delar av företag eller verksamheter — Begreppet överlåtelse av en verksamhet — Skyldighet att framställa en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 tredje stycket FEUF — Påstått åsidosättande av unionsrätten som kan tillskrivas en nationell domstol, mot vars avgöranden det inte finns något rättsmedel enligt nationell lagstiftning — Nationell lagstiftning enligt vilken det krävs att det skadevållande avgörandet har upphävts för att en rätt till skadestånd för skada som uppkommit till följd av ett sådant åsidosättande ska kunna göras gällande”

I mål C-160/14,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Varas Cíveis de Lisboa (Portugal) genom beslut av den 31 december 2013, som inkom till domstolen den 4 april 2014, i målet

João Filipe Ferreira da Silva e Brito m.fl.

mot

Estado português,

meddelar

DOMSTOLEN (andra avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden R. Silva de Lapuerta (referent) domstolens vice ordförande K. Lenaerts, tillika tillförordnad domare vid andra avdelningen, samt domarna J.-C. Bonichot, A. Arabadjiev och C. Lycourgos,

generaladvokat: Y. Bot,

justitiesekreterare: förste handläggaren M. Ferreira,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 25 februari 2015,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

—

João Filipe Ferreira da Silva e Brito m.fl., genom C. Góis Coelho, S. Estima Martins och R. Oliveira, advogados,

—

Portugals regering, genom L. Inez Fernandes och A. Fonseca Santos, båda i egenskap av ombud,

—
Tjeckiens regering, genom M. Smolek och J. Vlášil, båda i egenskap av ombud,

—
Frankrikes regering, genom G. de Bergues, D. Colas och F.-X. Bréchet, samtliga i egenskap av ombud,

—
Italiens regering, genom G. Palmieri, i egenskap av ombud, biträdd av F. Varrone, avvocato dello Stato,

—
Europeiska kommissionen, genom J. Enegren, M. França, M. Konstantinidis och M. Kellerbauer, samtliga i egenskap av ombud,

och efter att den 11 juni 2015 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

1

Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artikel 1.1 i rådets direktiv 2001/23/EG av den 12 mars 2001 om tillnärmning av medlemsstaternas lagstiftning om skydd för arbetstagares rättigheter vid överlåtelse av företag, verksamheter eller delar av företag eller verksamheter (EGT L 82, s. 16, och rättelse i EGT L 61, 2002, s. 66 och i EGT L 76, 2002, s. 15), artikel 267 tredje stycket FEUF och vissa allmänna rättsprinciper i unionsrätten.

2

Begäran har framställts i ett mål mellan, å ena sidan, João Filipe Ferreira da Silva e Brito och 96 andra personer och, å andra sidan, Estado português (portugisiska staten). Målet rör ett påstått åsidosättande av unionsrätten som ska ha begåtts av Supremo Tribunal de Justiça (högsta domstolen).

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

3

Genom direktiv 2001/23 kodifierades rådets direktiv 77/187/EEG av den 14 februari 1977 om tillnärmning av medlemsstaternas lagstiftning om skydd för arbetstagares rättigheter vid överlåtelse av företag, verksamheter eller delar av företag eller verksamheter (EGT L 61, s. 26; svensk specialutgåva, område 5, volym 2, s. 91), i dess lydelse enligt rådets direktiv 98/50/EG av den 29 juni 1998 (EGT L 201, s. 88, och rättelse i EGT L 290, s. 55).

4

Skäl 8 i direktiv 2001/23 har följande lydelse:

"Det var av rättssäkerhets- och förutsebarhetsskäl nödvändigt att klargöra det rättsliga begreppet överlåtelse mot bakgrund av EG-domstolens rättspraxis. Det klargörandet ändrade inte tillämpningsområdet för direktiv 77/187/EEG, såsom detta tolkats av domstolen."

5

I artikel 1.1 a och b i direktiv 2001/23 föreskrivs följande:

"a)

Detta direktiv skall tillämpas vid överlåtelse av ett företag, en verksamhet eller en del av ett företag eller en verksamhet till en annan arbetsgivare genom lagenlig överlåtelse eller fusion.

b)

Med förbehåll för vad som sägs under a och i nedan följande bestämmelser i denna artikel, skall med överlåtelse enligt detta direktiv förstås överlåtelse av en ekonomisk enhet, som behåller sin identitet och varmed förstås en organiserad gruppering av tillgångar vars syfte är att bedriva ekonomisk verksamhet, vare sig denna utgör huvud- eller sidoverksamhet."

6

I artikel 3.1 första stycket i direktivet föreskrivs följande:

"Överlåtarens rättigheter och skyldigheter på grund av ett anställningsavtal eller ett anställningsförhållande som gäller vid tidpunkten för överlåtelsen skall till följd av en sådan överlåtelse övergå på förvärvaren."

Portugisisk rätt

7

Genom artikel 13 i lag 67/2007 av den 31 december 2007 antogs bestämmelser rörande statens och andra offentliga organs civilrättsliga utomobligatoriska skadeståndsansvar (Lei no 67/2007 – Aprova o Regime da Responsabilidade Civil Extracontratual do Estado e Demais Entidades Públicas) (Diário da República, serie 1, nr 251, av den 31 december 2007, s. 91117), i dess lydelse enligt lag 31/2008 av den 17 juli 2008 (Diário da República, serie 1, nr 137, av den 17 juli 2008, s. 4454) (nedan kallad RRCEE). I den artikeln föreskrivs följande:

"1. Staten ska, utan att det påverkar sådana situationer där en brottmålsdom är oskäligen eller ett frihetsberörande är oberättigat, ha skadeståndsansvar för domstolsavgöranden som är uppenbart författningsstridiga eller rättsstridiga eller omotiverade på grund av en uppenbart oriktig bedömning av de faktiska omständigheterna.

2. Ett skadeståndsyrkande ska grunda sig på ett föregående upphävande av det skadevållande avgörandet av den behöriga domstolen."

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

8

Den 19 februari 1993 avvecklades Air Atlantis SA (nedan kallat AIA), ett bolag som hade bildats

1985, och som tillhandahöll icke-reguljära lufttrafiktjänster (charterflygningar). Kärandena i det nationella målet blev i detta sammanhang kollektivt uppsagda.

9

Den 1 maj 1993 började TAP, det bolag som var den största aktieägaren i AIA, att utföra en del av de flygningar som AIA hade åtagit sig att utföra under perioden 1 maj–31 oktober 1993. TAP utförde även ett antal charterflygningar, en marknad som TAP inte hade varit verksam på fram till dess, eftersom de aktuella linjerna tidigare hade trafikerats av AIA. För detta ändamål använde TAP delar av den utrustning som AIA hade använt i sin verksamhet, framför allt fyra flygplan. TAP betalade även avgifter enligt de leasingavtal som ingåtts rörande dessa flygplan och övertog den kontorsutrustning som tillhörde AIA och som AIA hade använt i sina lokaler i Lissabon och Faro (Portugal), samt annan lös egendom. Dessutom anställde TAP ett visst antal av de arbetstagare som tidigare hade varit anställda vid AIA.

10

Kärandena i det nationella målet väckte till följd därav talan vid Tribunal do Trabalho de Lisboa (arbetsdomstolen i Lissabon, Portugal) mot den kollektiva uppsägning som de hade varit föremål för och yrkade att de skulle återanställas av TAP samt att deras löner skulle utbetalas.

11

Tribunal do Trabalho de Lisboa meddelade dom den 6 februari 2007 och biföll delvis talan mot den kollektiva uppsägningen, och förordnade att kärandena i det nationella målet skulle återanställas i respektive kategori samt erhålla skadestånd. Tribunal do Trabalho de Lisboa fann att det hade skett en överlåtelse av en verksamhet i förevarande fall, åtminstone delvis, eftersom verksamhetens identitet hade bestått och verksamheten hade drivits vidare, vilket innebar att TAP hade trätt i den tidigare arbetsgivarens ställe i anställningsavtalen.

12

Denna dom överklagades till Tribunal da Relação de Lisboa (appellationsdomstolen i Lissabon), vilken genom dom av den 16 januari 2008 upphävde den dom som meddelats i första instans, i den del TAP hade förordnats att återanställa kärandena i det nationella målet och betala skadestånd till dem eftersom fristen för att bestrida den kollektiva uppsägningen hade löpt ut.

13

Kärandena i det nationella målet överklagade domen till Supremo Tribunal de Justiça, som genom dom av den 25 februari 2009 slog fast att den kollektiva uppsägningen inte i något avseende var rättsstridig. Supremo Tribunal de Justiça påpekade att det för att det ska anses ha skett en överlåtelse av en verksamhet inte räcker att en ekonomisk verksamhet "bara fortsätter", eftersom det även är nödvändigt att verksamhetens identitet bibehålls. När TAP i förevarande fall utförde de aktuella flygningarna under sommaren 1993 använde sig bolaget inte av en "enhet" med samma identitet som den "enhet" som tidigare hade tillhört AIA. Eftersom de två aktuella "enheterna" inte var identiska kunde det inte fastställas att det hade skett en verksamhetsöverlåtelse.

14

Supremo Tribunal de Justiça fann även att kundstocken inte hade överförs från AIA till TAP. Enligt Supremo Tribunal de Justiça var AIA innehavare av en verksamhet som var knuten till en viss bestämd egendom, i förevarande fall ett tillstånd som inte fick överlåtas, vilket medförde att en överlåtelse av verksamheten inte var möjlig eftersom endast den lösa egendomen och inte själva

verksamheten kunde vara föremål för försäljning.

15

I fråga om tillämpningen av unionsrätten påpekade Supremo Tribunal de Justiça att EU-domstolen när den uttalat sig om situationer där företag fortsätter att driva verksamhet som tidigare har bedrivits av ett annat företag, har slagit fast att "enbart den omständigheten" inte innebär att slutsatsen kan dras att det har skett en överlåtelse av en ekonomisk enhet, eftersom "en enhet [inte] kan ... reduceras till att innebära den verksamhet som den bedriver".

16

Några av kändena i det nationella målet yrkade att Supremo Tribunal de Justiça skulle begära ett förhandsavgörande från EU-domstolen. Supremo Tribunal de Justiça ansåg i det hänseendet att "en domstol i en medlemsstat, mot vars avgöranden det inte finns något rättsmedel enligt nationell lagstiftning, ... bara [är] skyldig att begära ett förhandsavgörande från EU-domstolen om den anser att det är nödvändigt att beakta [unionsrätten] för att avgöra den aktuella tvisten och om det har uppkommit en fråga om tolkningen av denna rätt". Dessutom och med beaktande av EU-domstolens praxis avseende tolkningen av unionsbestämmelserna rörande överlåtelse av en verksamhet förelåg det "inga relevanta tvivel" vad gäller tolkningen av dessa bestämmelser "som föranleder att en begäran om förhandsavgörande framställs".

17

Supremo Tribunal de Justiça förklarade att "EU-domstolen själv har slagit fast att den korrekta tolkningen av [unionsrätten] kan vara så uppenbar att det inte finns utrymme för något rimligt tvivel om hur frågan skall avgöras, vilket även utesluter en begäran om förhandsavgörande. Mot bakgrund av innehållet i [unionsbestämmelserna] som [kändena i det nationella målet] har hänvisat till, EU-domstolens tolkning av dem och omständigheterna i ... mål[et], vilka prövats ..., [fann Supremo Tribunal de Justiça] att inga relevanta tvivel [förelåg] beträffande tolkningen som föranled[de] en begäran om förhandsavgörande ...".

18

Supremo Tribunal de Justiça påpekade dessutom att det " ... föreligger ... en fast praxis vid EU-domstolen rörande tolkningen av [unionsbestämmelserna] om 'överlåtelse av en verksamhet'. Det är till och med så, att direktiv [2001/23] avspeglar en konsolidering av de begrepp som det innehåller till följd av denna rättspraxis. Dessa begrepp har nu formulerats med sådan klarhet i tolkningen i rättspraxis (gemenskapens och även nationell praxis) att det i förevarande fall inte behov[de] hänskjutas någon fråga till EU-domstolen innan målet avgjordes] ...".

19

Kändena i det nationella målet väckte således talan om civilrättsligt utomobligatoriskt skadeståndsansvar mot portugisiska staten med yrkande om att portugisiska staten skulle förpliktas att ersätta vissa ekonomiska skador som vållats. Kändena åberopade till stöd för sin talan att den aktuella dom som Supremo Tribunal de Justiça hade meddelat är uppenbart rättsstridig, eftersom Supremo Tribunal de Justiça där har gjort en felaktig tolkning av begreppet "överlåtelse av en verksamhet" i den mening som avses i direktiv 2001/23 samt åsidosatt sin skyldighet att ställa relevanta tolkningsfrågor rörande unionsrätten till EU-domstolen.

20

Portugisiska staten har gjort gällande att det skadeståndsyrkande som framställts enligt artikel

13.2 RRCEE måste grunda sig på ett föregående upphävande av det skadevållande avgörandet av den behöriga domstolen och har erinrat om att eftersom den dom som Supremo Tribunal de Justiça meddelat inte hade upphävts, skulle det begärda skadeståndet inte utgå.

21

Varas Cíveis de Lisboa har anfört att det ska avgöras om den dom som Supremo Tribunal de Justiça meddelade är uppenbart rättsstridig och om den innehåller en felaktig tolkning av begreppet "överlåtelse av en verksamhet", mot bakgrund av direktiv 2001/23 och med beaktande av de faktiska omständigheter som den domstolen hade kännedom om. Det är dessutom nödvändigt att avgöra huruvida Supremo Tribunal de Justiça var skyldig att, såsom yrkats, begära ett förhandsavgörande.

22

Mot denna bakgrund beslutade Varas Cíveis de Lisboa att vilandeförklara målet och ställa följande frågor till domstolen.

"1)

Ska direktiv 2001/23 och i synnerhet artikel 1.1 i direktivet, tolkas så, att begreppet 'överlåtelse av en verksamhet' omfattar en situation där ett företag som är verksamt på charterflygmarknaden avvecklas genom beslut av dess majoritetsägare, som i sin tur är ett företag som är verksamt i flygbranschen, och där moderföretaget i samband med likvidationen

—

övertar det avvecklade företagets ställning i avtalen om hyra av flygplan och i de gällande avtalen om charterflygningar som ingåtts med researrangörer,

—

bedriver den verksamhet som det avvecklade företaget tidigare bedrev,

—

återanställer vissa av de arbetstagare som tidigare varit anställda vid det avvecklade företaget och låter dem utföra samma arbetsuppgifter,

—

övertar mindre utrustning från det avvecklade företaget?

2)

Ska artikel 267 FEUF tolkas så, att Supremo Tribunal de Justiça, mot bakgrund av de faktiska omständigheter som redovisats i den första frågan och den omständigheten att de lägre nationella domstolsinstanserna som prövat målet hade meddelat motstridiga avgöranden, var skyldig att begära ett förhandsavgörande från EU-domstolen om tolkningen av begreppet 'överlåtelse av en verksamhet' i den mening som avses i artikel 1.1 i direktiv 2001/23?

3)

Utgör unionsrätten och i synnerhet de principer som EU-domstolen slog fast i domen Köbler (C-224/01, EU:C:2003:513) rörande statens skadeståndsansvar för skador som vållats enskilda

på grund av att en nationell domstol, mot vars avgöranden det inte finns något rättsmedel enligt nationell lagstiftning, har åsidosatt unionsrätten, hinder för att tillämpa en nationell bestämmelse enligt vilken det krävs att det skadevållande avgörandet har upphävts för att en skadeståndstalan mot staten ska kunna väckas?"

Prövning av tolkningsfrågorna

Den första frågan

23

Den hänskjutande domstolen vill genom sin första fråga få klarhet i huruvida artikel 1.1 i direktiv 2001/23 ska tolkas så, att begreppet "överlåtelse av en verksamhet" omfattar en situation där ett företag som är verksamt på charterflygmarknaden avvecklas av dess majoritetsägare, som i sin tur är ett lufttrafikföretag, och där detta lufttrafikföretag därefter träder i det avvecklade företagets ställe genom att överta avtalen om hyra av flygplan och de gällande avtalen om charterflygningar, bedriver den verksamhet som det avvecklade företaget tidigare bedrev, återanställer vissa av de arbetstagare som tidigare varit anställda vid det företaget genom att tilldela dem samma arbetsuppgifter som de utförde tidigare och övertar mindre utrustning från det avvecklade företaget.

24

I syfte att besvara denna fråga erinrar EU-domstolen om att den fastställt att direktiv 77/187 som kodifierats genom direktiv 2001/23 var tillämpligt i samtliga fall när det som ett led i ett avtalsförhållande sker ett byte av den fysiska eller juridiska person som är ansvarig för driften av företaget, vilken ådrar sig en arbetsgivares skyldigheter gentemot företagets anställda (se dom *Merckx och Neuhuys*, C-171/94 och C-172/94, EU:C:1996:87, punkt 28, dom *Hernández Vidal m.fl.*, C-127/96, C-229/96 och C-74/97, EU:C:1998:594, punkt 23 och dom *Amatori m.fl.*, C-458/12, EU:C:2014:124, punkt 29 och där angiven rättspraxis).

25

Enligt fast rättspraxis är syftet med direktiv 2001/23 att trygga kontinuiteten i anställningsförhållanden inom en ekonomisk enhet, oberoende av om det sker ett ägarbyte. Det avgörande kriteriet för att fastställa om det föreligger en övergång enligt direktivet är således huruvida den aktuella enheten behåller sin identitet, vilket är fallet i synnerhet när driften faktiskt fortsätter eller återupptas (se dom *Spijkers*, 24/85, EU:C:1986:127, punkterna 11 och 12, dom *Güney-Görres och Demir*, C-232/04 och C-233/04, EU:C:2005:778, punkt 31 och där angiven rättspraxis, och dom *Amatori m.fl.*, C-458/12, EU:C:2014:124, punkt 30 och där angiven rättspraxis).

26

För att avgöra om detta villkor är uppfyllt måste hänsyn tas till samtliga omständigheter som kännetecknar den aktuella transaktionen. Till dessa omständigheter hör särskilt vilket slags företag eller vilken verksamhet som det är fråga om, huruvida några materiella tillgångar – såsom fastigheter eller lös egendom – har övertagits, värdet på de immateriella tillgångarna vid tidpunkten för övergången, huruvida huvuddelen av personalstyrkan har övertagits av den nya arbetsgivaren, huruvida kundstocken har övertagits samt hur lika de verksamheter är som har bedrivits före och efter övergången och hur länge ett eventuellt avbrott i verksamheten har varat. Alla dessa omständigheter är endast aspekter av den helhetsbedömning som ska göras och kan därför inte bedömas var för sig (se dom *Spijkers*, 24/85, EU:C:1986:127, punkt 13, dom *Redmond Stichting*, C-29/91, EU:C:1992:220, punkt 24, dom *Süzen*, C-13/95, EU:C:1997:141, punkt 14,

och dom Abler m.fl., C-340/01, EU:C:2003:629, punkt 33).

27

Domstolen har i synnerhet betonat att den betydelse som ska tillmätas de olika kriterierna med nödvändighet kommer att variera med hänsyn till den verksamhet som bedrivs eller de produktions- eller driftsmetoder som används i det aktuella företaget, verksamheten eller delen av en verksamhet (dom Süzen, C-13/95, EU:C:1997:141, punkt 18, dom Hernández Vidal m.fl., C-127/96, C-229/96 och C-74/97, EU:C:1998:594, punkt 31, dom Hidalgo m.fl., C-173/96 och C-247/96, EU:C:1998:595, punkt 31, och för ett liknande resonemang, dom UGT-FSP, C-151/09, EU:C:2010:452, punkt 28).

28

Den första frågan ska prövas mot bakgrund av denna rättspraxis och med beaktande av de huvudsakliga faktiska omständigheterna som den nationella domstolen redogjort för i beslutet om hänskjutande och särskilt i lydelsen av den första frågan.

29

Det ska inledningsvis betonas att i en sådan situation som den i det nationella målet, som rör lufttrafiksektorn ska överlåtelse av materiel betraktas som en avgörande omständighet vid bedömningen av huruvida en "överlåtelse av en verksamhet" har skett i den mening som avses i artikel 1.1 i direktiv 2001/23 (se, för ett liknande resonemang, dom Liikenne, C-172/99, EU:C:2001:59, punkt 39).

30

Det framgår i detta hänseende av beslutet om hänskjutande att TAP trätt i AIA:s ställe i avtalen om hyra av flygplan och gjort verkligt bruk av flygplanen, vilket vittnar om ett övertagande av sådana tillgångar som krävs för den fortsatta driften av den verksamhet som AIA tidigare bedrev. Dessutom övertogs viss annan utrustning.

31

Med hänsyn till de kriterier som nämns i punkt 26 ovan, bekräftar andra omständigheter, såsom generaladvokaten har påpekat i punkterna 48, 51, 53, 56 och 58 i sitt förslag till avgörande att en "överlåtelse av en verksamhet" har skett i den mening som avses i artikel 1.1 i direktiv 2001/23. Följaktligen vittnar det faktum att TAP trätt i AIA:s ställe i de gällande avtalen om charterflygningar som ingåtts med researrangörer om att TAP övertagit AIA:s kundstock, att TAP utökat antalet charterflygningar på de linjer som tidigare hade trafikerats av AIA visar på TAP:s fortsatta drift av den verksamhet som AIA tidigare bedrev, att arbetstagare som tidigare varit anställda vid AIA återanställts av TAP för att utföra samma arbetsuppgifter som de utförde för AIA vittnar om att TAP övertagit en del av den personal som tidigare arbetade för AIA och slutligen styrker TAP:s övertagande av – från och med den 1 maj 1993 – en del av de charterflygningar som hade utförts av AIA fram till dess avveckling i februari månad 1993, att den verksamhet som övertagits i princip inte har avbrutits.

32

Under dessa omständigheter saknar det för tillämpningen av artikel 1.1 i direktiv 2001/23 betydelse att den enhet, vars materiel och en del av dess personal övertagits, har integrerats i TAP:s organisation utan att den har bibehållit sin självständiga organisationsstruktur, eftersom ett samband har bibehållits mellan, å ena sidan, nämnda materiel och personal som övertagits av

TAP, och, å andra sidan, den fortsatta driften av den verksamhet som tidigare bedrevs av det avvecklade bolaget. I detta avseende är det av föga betydelse att de aktuella tillgångarna har använts både till reguljära flygningar och charterflygningar, då det under alla omständigheter rör sig om lufttrafikverksamhet och det ska påpekas att TAP uppfyllde de avtalsförpliktelser avseende charterflygningarna som AIA hade åtagit sig.

33

Det följer nämligen av punkterna 46 och 47 i domen Klarenberg (C-466/07, EU:C:2009:85) att det inte är bibehållandet av den specifika organisation som arbetsgivaren har beslutat beträffande de olika övertagna produktionsfaktorerna utan av det funktionella samband av ömsesidigt beroende och komplementaritet som föreligger mellan dessa produktionsfaktorer som är den relevanta omständigheten för att avgöra om den övertagna enheten har bevarat sin identitet.

34

Om det funktionella sambandet mellan de olika övertagna produktionsfaktorerna bevaras kan förvärvaren således använda dem även om de, efter övergången, integreras i en ny och annorlunda organisationsstruktur, för att fortsätta en identisk eller motsvarande ekonomisk verksamhet (se dom Klarenberg, C-466/07, EU:C:2009:85, punkt 48).

35

Mot denna bakgrund ska den första frågan besvaras enligt följande. Artikel 1.1 i direktiv 2001/23 ska tolkas så, att begreppet "överlåtelse av en verksamhet" omfattar en situation där ett företag som är verksamt på charterflygmarknaden avvecklas av dess majoritetsägare, som i sin tur är ett lufttrafikföretag, och där detta lufttrafikföretag därefter träder i det avvecklade företagets ställe genom att överta avtalen om hyra av flygplan och de gällande avtalen om charterflygningar, bedriver den verksamhet som det avvecklade företaget tidigare bedrev, återanställer vissa av de arbetstagare som tidigare varit anställda vid det företaget genom att tilldela dem samma arbetsuppgifter som de utförde tidigare och överta mindre utrustning från det avvecklade företaget.

Den andra frågan

36

Den hänskjutande domstolen vill genom sin andra fråga få klarhet i huruvida artikel 267 tredje stycket FEUF ska tolkas så, att en nationell domstol, mot vars avgöranden det inte finns något rättsmedel enligt nationell lagstiftning – mot bakgrund av sådana omständigheter som de i det nationella målet och särskilt den omständigheten att de lägre domstolsinstanserna har meddelat motstridiga avgöranden om tolkningen av begreppet "överlåtelse av en verksamhet" i den mening som avses i artikel 1.1 i direktiv 2001/23 – ska föra frågan om tolkningen av detta begrepp vidare till EU-domstolen.

37

Även om det i detta hänseende är riktigt att det förfarande som har införts genom artikel 267 FEUF utgör ett medel för samarbete mellan EU-domstolen och de nationella domstolarna, genom vilket EU-domstolen tillhandahåller de nationella domstolarna de uppgifter om unionsrättens tolkning som de behöver för att kunna avgöra anhängiga mål, är det emellertid så, att då det inte finns något rättsmedel mot ett avgörande från en nationell domstol, är denna domstol i princip skyldig att föra frågan vidare till EU-domstolen enligt artikel 267 tredje stycket FEUF, när en fråga om tolkningen av unionsrätten uppkommer vid den (se dom Consiglio Nazionale dei Geologi och

Autorità garante della concorrenza e del mercato, C-136/12, EU:C:2013:489, punkt 25 och där angiven rättspraxis).

38

Vad gäller omfattningen av den skyldigheten följer det av fast rättspraxis sedan domen Cilfit m.fl. (283/81, EU:C:1982:335) meddelades att när en unionsrättslig fråga uppkommer vid en domstol mot vars avgöranden det inte finns något rättsmedel enligt nationell lagstiftning, ska den domstolen fullgöra sin skyldighet att hänskjuta frågan till EU-domstolen, om den inte har funnit att den uppkomna frågan saknar relevans, att den aktuella unionsbestämmelsen redan har tolkats av EU-domstolen eller att den korrekta tolkningen av unionsrätten är så uppenbar att det inte finns utrymme för något rimligt tvivel.

39

EU-domstolen har dessutom slagit fast att huruvida så är fallet ska bedömas med beaktande av unionsrättens särdrag, de särskilda svårigheter som dess tolkning medför samt risken för skillnader i rättspraxis inom unionen (dom Intermodal Transports, C-495/03, EU:C:2005:552, punkt 33).

40

Det är visserligen endast på den nationella domstolen som det ankommer att bedöma huruvida den korrekta tillämpningen av unionsrätten är så uppenbar att det saknas utrymme för rimligt tvivel och följaktligen för att besluta att avstå från att till EU-domstolen hänskjuta en fråga om tolkning av unionsrätten som har uppkommit vid förstnämnda domstol (se dom Intermodal Transports, C-495/03, EU:C:2005:552, punkt 37 och där angiven rättspraxis).

41

Endast den omständigheten att det finns motstridiga avgöranden som meddelats av andra nationella domstolar är i detta hänseende inte en avgörande omständighet som medför att den skyldighet som stadgas i artikel 267 tredje stycket FEUF aktualiseras.

42

Den domstol som dömer i sista instans kan nämligen utan hinder av att de lägre domstolsinstanserna tolkat en unionsbestämmelse på ett visst sätt, finna att den tolkning som den domstolen avser att ge bestämmelsen – vilken skiljer sig från den som de lägre domstolsinstanserna kommit fram till – utan rimligt tvivel är den påbudna tolkningen.

43

Vad gäller den bransch som ska bedömas i förevarande fall och såsom framgår av punkterna 24–27 ovan, har tolkningen av begreppet "överlåtelse av en verksamhet" gett upphov till frågeställningar hos ett stort antal nationella domstolar, vilka således ansett sig vara tvungna att föra frågorna vidare till EU-domstolen. Dessa frågeställningar vittnar inte enbart om svårigheter med tolkningen, utan även om att det finns risk för skillnader i rättspraxis inom unionen.

44

Härav följer att en nationell domstol, mot vars avgöranden det inte finns något rättsmedel enligt nationell lagstiftning – under sådana omständigheter som de i det nationella målet, vilka kännetecknas av såväl motstridiga riktningar i nationell rättspraxis avseende begreppet

"överlåtelse av en verksamhet" i den mening som avses i direktiv 2001/23 som av återkommande svårigheter med tolkningen av detta begrepp i de olika medlemsstaterna – ska fullgöra sin skyldighet att hänskjuta frågan till EU-domstolen för att förhindra att unionsrätten tolkas felaktigt.

45

Av det ovan anförda följer att den andra frågan ska besvaras enligt följande. Artikel 267 tredje stycket FEUF ska tolkas så, att en nationell domstol, mot vars avgöranden det inte finns något rättsmedel enligt nationell lagstiftning – under sådana omständigheter som de i det nationella målet, vilka kännetecknas såväl av att de lägre domstolsinstanserna har meddelat motstridiga avgöranden om tolkningen av begreppet "överlåtelse av en verksamhet" i den mening som avses i artikel 1.1 i direktiv 2001/23 som av återkommande svårigheter med tolkningen av detta begrepp i de olika medlemsstaterna – är skyldig att begära att EU-domstolen meddelar förhandsavgörande om tolkningen av det begreppet.

Den tredje frågan

46

Den hänskjutande domstolen har ställt sin tredje fråga för att få klarhet i huruvida unionsrätten och i synnerhet de principer som EU-domstolen slagit fast rörande statens skadeståndsansvar för skador som vållats enskilda på grund av att en nationell domstol, mot vars avgöranden det inte finns något rättsmedel enligt nationell lagstiftning, har åsidosatt unionsrätten, ska tolkas så, att de utgör hinder för en nationell lagstiftning, enligt vilken det krävs att det skadevållande avgörandet som meddelats av den domstolen har upphävts för att ett sådant anspråk ska kunna göras gällande, trots att ett sådant upphävande i praktiken är uteslutet.

47

Det ska i detta hänseende påpekas att med hänsyn till den väsentliga funktion som den dömande makten fyller för att skydda de rättigheter som enskilda åtnjuter enligt unionsbestämmelserna skulle den fulla verkan av dessa bestämmelser äventyras och skyddet för de rättigheter som följer av dessa försvagas om det var uteslutet att enskilda på vissa villkor skulle kunna få skadestånd då deras rättigheter kränkts genom en överträdelse av unionsrätten som beror på ett avgörande av en domstol i en medlemsstat som dömer i sista instans (se dom Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, punkt 33).

48

Den hänskjutande domstolen vill få klarhet i huruvida dessa principer är förenliga med regeln i artikel 13.2 RRCEE, vilken föreskriver att ett skadeståndsyrkande rörande statens skadeståndsansvar i ett sådant fall "ska grunda sig" på ett föregående upphävande av det skadevållande avgörandet av den behöriga domstolen.

49

Denna regel innebär att varje skadeståndstalan mot staten rörande åsidosättande av den skyldighet som föreskrivs i artikel 267 tredje stycket FEUF inte kan prövas om det skadevållande avgörandet inte har upphävts.

50

Det ska erinras om att det – då förutsättningarna för statens skadeståndsansvar är uppfyllda, vilket det ankommer på de nationella domstolarna att fastställa – är enligt nationell skadeståndsrätt som

staten ska ersätta följderna av den vållade skadan, förutsatt att de förutsättningar som gäller enligt nationell skadeståndslagstiftning inte är mindre förmånliga än de som avser liknande ersättningsanspråk som grundar sig på nationella förhållanden (likvärdighetsprincipen) eller är utformade på ett sådant sätt att det i praktiken blir omöjligt eller orimligt svårt att få skadestånd (effektivitetsprincipen) (se dom Fuß, C-429/09, EU:C:2010:717, punkt 62 och där angiven rättspraxis).

51

En sådan regel i nationell rätt, som den i artikel 13.2 RRCEE, kan göra det orimligt svårt att få skadestånd för den skada som vållats av det aktuella åsidosättandet av unionsrätten.

52

Det framgår nämligen av handlingarna i målet och diskussionerna under förhandlingen att de fall då Supremo Tribunal de Justiça avgöranden kan komma att omprövas är väldigt få.

53

Den portugisiska regeringen har i detta hänseende hävdatt att den aktuella nationella bestämmelsen uppfyller de krav som följer av principen om rättskraft och rättssäkerhetsprincipen. Den regeringen har i synnerhet betonat att en omprövning av den bedömning som en domstol som dömer i sista instans har gjort i en sådan situation som den i det nationella målet, inte är förenlig med den domstolens funktion eftersom syftet med avgörandena är att slutligt avgöra ett mål, i annat fall äventyras rättsstatsprincipen och res judicata genom att den dömande maktens instansordning urholkas.

54

Det är riktigt att EU-domstolen har betonat att principen om rättskraft äger stor betydelse i såväl unionsrätten som de nationella rättsordningarna, genom att klargöra att eftersom det saknas unionslagstiftning på området bestäms formerna för att genomföra denna princip av medlemsstaternas nationella rättsordningar enligt principen om medlemsstaternas processuella autonomi (se, för ett liknande resonemang, dom Fallimento Olimpiclub, C-2/08, EU:C:2009:506, punkterna 22 och 24).

55

Vad gäller den inverkan som principen om rättskraft har på situationen i det nationella målet räcker det att erinra om att erkännandet av principen att staten kan hållas skadeståndsansvarig till följd av ett avgörande av en domstol som dömer i sista instans dock inte i sig medför att rättskraften hos ett sådant lagakraftvunnet avgörande påverkas. Ett förfarande i syfte att hålla staten skadeståndsansvarig avser inte samma sak och rör inte nödvändigtvis samma parter som det förfarande som har gett upphov till det lagakraftvunna och rättskraftiga avgörandet. Om en kärande vinner framgång med en skadeståndstalan som väckts mot staten medför det att staten förpliktas att ersätta den vållade skadan, men rättskraften hos det lagakraftvunna domstolsavgörande varigenom skadan vållats påverkas inte nödvändigtvis härav. Principen om statens skadeståndsansvar utgör under alla omständigheter en väsentlig del av unionens rättsordning och fordrar att en sådan ersättning utgår, men det krävs inte att det sker en ändring av det domstolsavgörande som vållat skadan (se dom Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, punkt 39).

56

Angående argumentet om att rättssäkerhetsprincipen åsidosatts ska det påpekas att även om det antas att den principen kan beaktas i en sådan rättslig situation som den i det nationella målet kan den inte på något sätt påverka principen om statens skadeståndsansvar för skada som har vållats enskilda genom sådana överträdelser av unionsrätten som kan tillskrivas staten.

57

Om rättssäkerhetsprincipen beaktas när ett avgörande som meddelats av en domstol som dömer i sista instans grundar sig på en uppenbart felaktig tolkning av unionsrätten skulle det nämligen medföra att den enskilde hindras att göra gällande sina rättigheter enligt unionens rättsordning och i synnerhet de rättigheter som följer av principen om statens skadeståndsansvar.

58

Principen om statens skadeståndsansvar utgör således en väsentlig del av det system av fördrag som unionen grundar sig på (se, för ett liknande resonemang, dom Specht m.fl., C?501/12–C?506/12, C?540/12 och C?541/12, EU:C:2014:2005, punkt 28 och där angiven rättspraxis).

59

Ett sådant omfattande hinder som det som följer av den nationella regel som är i fråga i det nationella målet, mot unionsrättens effektiva tillämpning och, i synnerhet, tillämpningen av en sådan grundläggande princip som statens skadeståndsansvar vid åsidosättande av unionsrätten kan under dessa omständigheter varken motiveras av principen om rättskraft eller rättssäkerhetsprincipen.

60

Av det ovan anförda följer att den tredje frågan ska besvaras enligt följande. Unionsrätten och, i synnerhet, de principer som EU-domstolen slagit fast rörande statens skadeståndsansvar för skador som vållats enskilda på grund av att en nationell domstol, mot vars avgöranden det inte finns något rättsmedel enligt nationell lagstiftning, har åsidosatt unionsrätten ska tolkas så, att de utgör hinder för en nationell lagstiftning enligt vilken det krävs att det skadevållande avgörandet som meddelats av den domstolen har upphävts för att ett sådant anspråk ska kunna göras gällande, trots att ett sådant upphävande i praktiken är uteslutet.

Rättegångskostnader

61

Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (andra avdelningen) följande:

1)

Artikel 1.1 i rådets direktiv 2001/23/EG av den 12 mars 2001 om tillnärmning av medlemsstaternas lagstiftning om skydd för arbetstagares rättigheter vid överlåtelse av företag, verksamheter eller delar av företag eller verksamheter ska tolkas så, att begreppet "överlåtelse av en verksamhet" omfattar en situation där ett företag som är verksamt på charterflygmarknaden avvecklas av dess majoritetsägare, som i sin tur är ett lufttrafikföretag, och där detta lufttrafikföretag därefter träder i det avvecklade företagets ställe genom att överta avtalen om hyra av flygplan och de gällande avtalen om charterflygningar, bedriver den verksamhet som det avvecklade företaget tidigare bedrev, återanställer vissa av de arbetstagare som tidigare varit anställda vid det företaget genom att tilldela dem samma arbetsuppgifter som de utförde tidigare och överta mindre utrustning från det avvecklade företaget.

2)

Artikel 267 tredje stycket FEUF ska tolkas så, att en nationell domstol, mot vars avgöranden det inte finns något rättsmedel enligt nationell lagstiftning – under sådana omständigheter som de i det nationella målet, vilka kännetecknas såväl av att de lägre domstolsinstanserna har meddelat motstridiga avgöranden om tolkningen av begreppet "överlåtelse av en verksamhet" i den mening som avses i artikel 1.1 i direktiv 2001/23 som av återkommande svårigheter med tolkningen av detta begrepp i de olika medlemsstaterna – är skyldig att begära att Europeiska unionens domstol meddelar förhandsavgörande om tolkningen av det begreppet.

3)

Unionsrätten och, i synnerhet, de principer som EU-domstolen slagit fast rörande statens skadeståndsansvar för skador som vållats enskilda på grund av att en nationell domstol, mot vars avgöranden det inte finns något rättsmedel enligt nationell lagstiftning, har åsidosatt unionsrätten ska tolkas så, att de utgör hinder för en nationell lagstiftning enligt vilken det krävs att det skadevållande avgörandet som meddelats av den domstolen har upphävts för att ett sådant anspråk ska kunna göras gällande, trots att ett sådant upphävande i praktiken är uteslutet.

Underskrifter

(*1) Rättegångsspråk: portugisiska.